

Smjernice za upravljanje valutno induciranim kreditnim rizikom

HRVATSKA NARODNA BANKA

Sektor bonitetne regulative i nadzora banaka

Zagreb, svibanj 2006.

Uvod

Sastavni dio kreditnog rizika, kao najznačajnijeg rizika u bankovnom poslovanju, jest i valutno inducirani kreditni rizik. Kako mu i sam naziv kaže, ovaj je rizik povezan s valutom u kojoj se kredit ili drugi plasman odobrava. Valutno inducirani kreditni rizik (u nastavku: VIKR) svojstven je svim onim bankarskim sustavima koji se obično nazivaju dolariziranim ili euroiziranim sustavima. Najčešće su to sustavi u kojima su imovina i obveze banaka (ali i drugih financijskih institucija i znatnog dijela realnog sektora) uglavnom iskazani u stranim valutama ili su imovina i obveze iskazani u domaćoj valuti, ali su indeksirani uz neku, u pravilu, stabilnu konvertibilnu valutu kao što je dolar ili euro (u nastavku: valutna klauzula).

Glavni je razlog gotovo sveopćeg prihvaćanja valutne klauzule u najvećem dijelu financijskog poslovanja financijskih sustava koji se mogu smatrati dolariziranim ili euroiziranim, bila želja da se osigura zaštita potraživanja vjerovnika ako dođe do naglog pada vrijednosti domaće valute u odnosu na vrijednost konvertibilne valute (najčešće dolara ili eura).

Valutna klauzula postala je standard u odobravanju kredita i drugih plasmana i u onim državama gdje je domaća valuta stabilna već dulji niz godina. Razlog takvom ponašanju banaka možemo naći u činjenici da su deponenti banaka kao i banke same u nedavnoj prošlosti ipak pretrpjeli znatne gubitke zbog pada vrijednosti domaće valute. Naime, deponenti banaka, posebno štediše, zbog gubitaka koje su pretrpjeli nisu više voljni štedjeti u domaćoj valuti, već gotovo apsolutno preferiraju štednju i deponiranje u stranoj valuti ili uz valutnu klauzulu, čak i u uvjetima kad je domaća valuta već dulji niz godina stabilna. U takvim okolnostima banke su se morale tržišno prilagoditi i početi prikupljati depozite u stranim valutama ili uz valutnu klauzulu, a takva je struktura izvora sredstava, uz ostale čimbenike, pridonijela i plasiranju sredstava u stranim valutama ili uz valutnu klauzulu kako bi se i banke zaštitile od toga dijela valutnog odnosno kreditnog rizika te istodobno uskladile svoju deviznu poziciju.

Ako bi došlo do znatnog pada vrijednosti domaće valute, kod kredita odobrenih u stranim valutama ili uz valutnu klauzulu javio bi se valutno inducirani kreditni rizik zbog toga što bi se povećala izloženost banke na osnovi porasta vrijednosti tih plasmana izraženih u domaćoj valuti. Valutna klauzula u tom slučaju ne daje savršenu zaštitu banci, već sve ovisi o tome kakvu valutnu strukturu imovine i obveza, odnosno prihoda i rashoda imaju klijenti banke, s osnove kojih je ona izložena kreditnom riziku. Ako klijenti nemaju adekvatnu imovinu, odnosno prihode u stranim valutama ili njihova potraživanja nisu također indeksirana ili na drugi način zaštićena od smanjenja

vrijednosti domaće valute, banka je za "prirast" svojih potraživanja koja su posljedica valutne klauzule, dodatno izložena kreditnom riziku.

Da bi se izbjegli mogući negativni učinci bilo kakvih potencijalnih nestabilnosti uzrokovanih naglom promjenom tečaja domaće valute, razumno je od banaka zahtijevati da se adekvatno zaštite, odnosno da osiguraju dodatni kapital za nezaštićena potraživanja.

Hrvatski bankarski sustav već se dulji niz godina može smatrati stabilnim, a makroekonomsko okružje u kojem posluje obilježava niska stopa inflacije i stabilan tečaj. Međutim, hrvatski bankarski sustav istodobno je u velikoj mjeri euroiziran: gotovo je 2/3 svih primljenih depozita te danih kredita u stranim valutama ili indeksirana uz neku stranu valutu (ponajviše uz euro). Ove činjenice mogu pojačati osjetljivost sustava na VIKR. To dalje pokazuje da banke, bez obzira na stabilnost sustava, moraju biti svjesne ovog rizika te se stoga u nastavku daju smjernice za uspješno upravljanje VIKR-om.

Osnovni cilj ovih smjernica jest poticanje banaka da donesu vlastitu politiku i procedure kojima će propisati utvrđivanje, mjerenje, praćenje i kontroliranje upravljanja ovim dijelom kreditnog rizika i da, na osnovi toga, omoguće redovito izvješćivanje o nezaštićenim klijentima te da osiguraju dodatni kapital za plasmane nezaštićenim klijentima.

Smjernice upravljanja valutno induciranim kreditnim rizikom

1	Banke trebaju uspostaviti i održavati sveobuhvatni sustav kontinuiranog utvrđivanja, mjerenja, praćenja i kontroliranja VIKR-a te izvješćivanja o njemu, u okviru sustava upravljanja kreditnim rizikom u cjelini.
---	---

SVEOBUH VATNOST
UPRAVLJANJA
VALUTNO
INDUCIRANIM
KREDITNIM
RIZIKOM

Banke bi trebale donijeti strategiju, politiku i procedure upravljanja VIKR-om u okviru internog sustava upravljanja kreditnim rizikom i usavršavati ih permanentno. Banke također trebaju uspostaviti sustav nezavisnoga permanentnog procjenjivanja procesa upravljanja VIKR-om.

Utvrdivanju, mjerenju, praćenju i kontroliranju VIKR-a i izvješćivanju o njemu podliježu sve bilančne i izvanbilančne stavke izložene kreditnom riziku, koje ujedno podliježu obvezi ponderiranja za potrebe izračunavanja adekvatnosti kapitala. S obzirom da je VIKR banaka povezan s valutnim rizikom njihovih klijenata, banke bi trebale uspostaviti proces procjenjivanja usklađenosti klijentove devizne pozicije. Tim procesom trebali bi biti obuhvaćeni svi klijenti, ili grupe srodnih klijenata, prema kojima banke imaju potraživanja u stranim valutama ili potraživanja s valutnom klauzulom, odnosno kojima namjeravaju odobriti plasmane i potencijalne obveze u stranim valutama ili uz valutnu klauzulu.

Pri definiranju svoje poslovne politike, ciljanog tržišta i upravljanja kreditnim rizikom u cjelini banke trebaju uzeti u obzir elemente koji se odnose na upravljanje VIKR-om. Stoga bi uprava banke trebala donijeti i periodično preispitivati strategiju i politiku upravljanja VIKR-om kao sastavni dio strategije upravljanja kreditnim rizikom.

Više rukovodstvo (koje je neposredno odgovorno upravi) trebalo bi provoditi strategiju i politiku upravljanja VIKR-om, koje je odobrila uprava, te razvijati politiku i procedure za utvrđivanje, mjerenje, praćenje i kontroliranje VIKR-a te izvješćivanje o njemu. To obuhvaća uspostavljanje i održavanje odgovarajućih funkcija i procesa. Banke trebaju uvesti sustav za kontinuirano upravljanje svojim portfeljem izloženom VIKR-u te osigurati primjerene postupke unutarnjih kontrola nad funkcioniranjem tog sustava.

Procjena funkcija vezanih za VIKR treba biti uključena u godišnje planove unutarnje revizije.

2. ODOBRAVANJE PLASMANA **Banke trebaju uspostaviti pouzdan sustav odobravanja i jasno definirati kriterije odobravanja kredita i drugih plasmana izraženih u stranoj valuti i uz valutnu klauzulu.**

Banka bi trebala odobravati kredite i druge plasmane izražene u stranoj valuti ili uz valutnu klauzulu samo nakon što je procijenila valutnu poziciju klijenta i stupanj svoje potencijalne izloženosti VIKR-u koji iz nje proizlazi.

U tu svrhu banke trebaju prikupiti dovoljno informacija od klijenata kako bi procijenile usklađenost devizne pozicije i upravljanje valutnim rizikom klijenta, odnosno grupe srodnih klijenata. Ovisno o vrsti klijenta i vrsti izloženosti, pri odobravanju kredita i drugih plasmana izraženih u stranoj valuti i uz valutnu klauzulu u obzir bi trebalo uzeti sljedeće dodatne elemente:

- rizični profil klijenta, osobito njegovo upravljanje valutnim rizikom,
- svrhu kredita ili drugih plasmana te devizne izvore otplate,
- osjetljivost klijenta na moguću promjenu ekonomskih i tržišnih uvjeta poslovanja, posebno s aspekta mogućih promjena tečaja,
- zahtjeve za primjerenim osiguranjem kredita i drugih plasmana klijentima koji su osjetljivi na moguće promjene tečaja.

Banke trebaju ugraditi dodatne elemente u procedure odobravanja kredita i drugih plasmana izraženih u stranoj valuti ili uz valutnu klauzulu za svaku ciljanu grupu klijenata odnosno proizvoda.

Iznimno se, pri odobravanju kredita i drugih plasmana čiji je povrat osiguran založenim deviznim depozitom izraženim u istoj valuti, može smatrati da taj kredit, odnosno drugi plasman, nije izložen VIKR-u, i to u vrijednosti založenog depozita. Navedeno vrijedi i za naknadnu procjenu toga kredita ili drugog plasmana.

3. ODNOS RIZIKA I CIJENE PLASMANA **Banke bi trebale na primjeren način upravljati odnosom rizika i cijena kredita i drugih plasmana koji su izloženi VIKR-u.**

Bilo bi razumno da u svoju politiku formiranja cijena kredita i drugih plasmana u odnosu na rizik, banke na primjeren način uključe plasmane izložene VIKR-u. Stoga bi banke trebale preispitati utjecaj rizika koji proizlazi iz svakog odobravanja kredita ili drugog plasmana u stranoj valuti ili uz valutnu klauzulu na formiranje cijena tih kredita, odnosno drugih plasmana.

**4. KONTINUIRANI
SUSTAV PRAĆENJA** **Banke trebaju uspostaviti kontinuirani sustav praćenja VIKR-a i ugraditi ga u svoje kreditne politike i procedure, i to na razini pojedinačnog klijenta, grupe srodnih klijenata kao i na razini cjelokupnoga kreditnog portfelja izloženog VIKR-u.**

Banke trebaju razviti i u svoje postojeće kreditne politike i procedure, ugraditi elemente kontinuirane procjene VIKR-a.

U tom smislu bankama se preporuča da uspostave sustav permanentnog praćenja valutne pozicije klijenata, ili grupa srodnih klijenata, kako bi na vrijeme uočile promjene stupnja usklađenosti devizne pozicije.

Bankama se također preporuča da mjere utjecaj moguće promjene tečaja na povrat kredita i drugih plasmana, i u uobičajenim, i u eventualno izmijenjenim uvjetima poslovanja (posebice u uvjetima potencijalne nagle promijene tečaja).

U skladu s navedenim banke trebaju kontinuirano pratiti sva kretanja na tržištu, osobito promjene tečaja, i utvrđivati njihove učinke na kredite i druge plasmane izložene VIKR-u.

Stoga bi trebalo uspostaviti kreditnu analizu i sustav za kontinuirano praćenje različitih kreditnih portfelja izloženih VIKR-u, pomoću kojih bi trebalo definirati detaljne postupke:

- utvrđivanja stupnja usklađenosti devizne pozicije klijenta,
- mjerenja potencijalnog učinka nagle promijene tečaja na vjerojatnost povrata kredita i drugih plasmana kao i na potencijalni gubitak koji bi time mogao nastati,
- utvrđivanja vrijednosti cjelokupnoga kreditnog portfelja izloženog VIKR-u.

Cilj tako uspostavljenog sustava praćenja VIKR-a jest permanentno utvrđivanje da li neki klijent ima usklađenu deviznu poziciju, tj. razvrstavanje klijenta u sljedeće kategorije:

- klijent s usklađenom deviznom pozicijom,
- klijent s neusklađenom deviznom pozicijom,

odnosno razvrstavanje plasmana banke u sljedeće kategorije:

- plasmani koji su zaštićeni u odnosu na VIKR,
- plasmani koji nisu zaštićeni u odnosu na VIKR.

5. METODOLOGIJA Banke bi trebale razviti primjerene metode upravljanja VIKR-om i te metode ugraditi u svoje kreditne politike i procedure.

Banke trebaju u svojim kreditnim politikama i procedurama definirati metodologiju kojom će utvrđivati stupanj usklađenosti devizne pozicije klijenta ili grupe srodnih klijenata.

Metodologija upravljanja VIKR-om trebala bi sadržavati detaljne kriterije i postupke procjene usklađenosti devizne pozicije klijenta te postupke procjene njihove osjetljivosti na potencijalne nagle promjene tečaja po svim plasmanima izraženim u stranoj valuti. Utvrđena metodologija trebala bi osigurati kvalitetno upravljanje VIKR-om, vodeći računa o vrsti portfelja, karakteristikama pojedinih klijenata ili grupa srodnih klijenata, značajkama instrumenata osiguranja i o njihovoj primjerenosti da štite plasman od VIKR-a kao i o valuti u kojoj je izražen plasman.

Elementi na osnovi kojih banka procjenjuje usklađenost devizne pozicije klijenta, a koje bi trebala ugraditi u svoju metodologiju jesu:

- izvješće o deviznoj poziciji klijenta u određenom razdoblju (sadržaj izvješća banka definira za tu potrebu),
- utvrđivanje kvalitete zaštićenosti devizne pozicije klijenta instrumentima zaštite (MRS-a 39),
- procjenjivanje usklađenosti devizne pozicije klijenta na osnovi deviznih novčanih tokova klijenta,
- ostali elementi koje definira sama banka pod uvjetom da osiguravaju pouzdanu zaštitu klijenta od valutnog rizika.

Što se tiče klijenata za koje je utvrđeno da imaju neusklađenu deviznu poziciju, banka može procjenjivati zaštićenost od VIKR-a na razini pojedinačnih plasmana ako je u kreditnim politikama definirala metodologiju procjene zaštićenosti pojedinačnih plasmana.

Elementi na osnovi kojih banka može definirati zaštićenost svojega pojedinačnog plasmana od VIKR-a trebaju zadovoljavati sljedeće uvjete:

- da su izraženi u istoj valuti u kojoj je izražen plasman,
- da je njihova vrijednost jednaka ili veća od iznosa plasmana,
- da imaju rokove dospijeca usklađene s rokovima dospijeca plasmana.

U tom smislu, instrumenti zaštite pojedinačnog plasmana od VIKR-a mogu biti:

- založeni devizni depozit u istoj valuti u kojoj je izražen plasman odobren u stranoj valuti ili uz valutnu klauzulu,
- instrument osiguranja kojim je devizni priljev usmjeren banci, u istoj valuti u kojoj je izražen plasman,
- ostali instrumenti osiguranja koji zadovoljavaju prethodno navedene uvjete.

**6. PROVOĐENJE
TESTIRANJA
OSJETLJIVOSTI
NA MOGUĆE
NAGLE PROMJENE
TEČAJA**

Banke se potiču na razvoj testiranja osjetljivosti (engl. stress testing) da bi procijenile rizike koji proizlaze iz mogućih naglih promjena tečajeva valuta u kojima su krediti i drugi plasmani izraženi.

Testovi osjetljivosti trebaju uzeti u obzir vezu između kretanja tečaja i porasta tereta otplata mjerenog omjerom ukupnih plaćanja (glavnica plus kamate) i prihoda. Nadalje, pri razvoju scenarija testiranja osjetljivosti treba uzeti u obzir vjerojatnost širih makroekonomskih učinaka promjene tečaja, uključujući slabljenje ekonomske aktivnosti, porast nezaposlenosti i smanjenje vrijednosti imovine založene kao osiguranje povrata kredita ili drugih plasmana (kao što su cijene nekretnina i tržišna vrijednost pokretne imovine).

Testovi osjetljivosti trebali bi uvijek uzimati u obzir sve moguće događaje u budućnosti (engl. forward-looking). Oni su način da se banka pripremi za moguće nagle promjene tečaja. Premda je korisno razmotriti najveće oscilacije tečaja zapažene u nedavnoj hrvatskoj prošlosti, scenariji ne bi trebali biti ograničeni samo na povijesno iskustvo u Hrvatskoj. Pri izvođenju testiranja banke bi trebale uzeti u obzir mogućnost da se nagli skokovi tečaja koji su se dogodili u drugim zemljama, dogode i u Hrvatskoj. Stoga bi banke trebale izvoditi testove i s većim oscilacijama tečaja od onih zabilježenih u povijesnom iskustvu u Hrvatskoj u razdoblju važenja aktualne domaće valute.